INCERTITUDINI ALE SITUAȚIEI SOCIOLINGVISTICE ACTUALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Doctor habilitat în filologie **Iraida CONDREA**
Institutul de Filologie al AȘM

UNCERTAINTIES OF THE CURRENT SOCIOLINGUISTIC SITUATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The sociolinguistic situation reflects the communicative condition and potential of the language/languages within a community, country or region, depending on the socio-political and economic situation recorded in a certain period of time. Political changes, social and economic transformations, geostrategic reorientations influence the linguistic policies of the state, aimed at adjusting the communicative resources to the requirements of the society. In the case of the Republic of Moldova, we assist at a series of processes that change the status and the communicative weight of the Romanian language in relation to the Russian language and other languages of ethnic minorities. Excessive politicization of issues related to the official language generates tensions and disturbances at social level, and the state, through its linguistic policies, must take effective measures to improve the situation.

Keywords: sociolinguistic situation, linguistic legislation, official language, minority languages, linguistic conflict, glottis separatism, linguistic organization.

Rezumat. Situația sociolingvistică reflectă starea și puterea comunicativă a limbii/limbilor într-o comunitate, țară sau regiune, în funcție de situația social-politică și economică înregistrată într-un anumit interval de timp. Schimbările de ordin politic, transformările social-economice, reorientările geostrategice influențează politicile lingvistice ale statului, menite să ajusteze resursele comunicative la cerințele societății. În cazul Republicii Moldova asistăm la o serie de procese prin care se schimbă statutul și ponderea comunicativă a limbii române în raport cu limba rusă și cu alte limbi ale minorităților etnice. Politizarea excesivă a problemelor legate de limba de stat generează tensiuni și disfuncționalități la nivel social, iar statul, prin politicile sale lingvistice, trebuie să întreprindă măsuri eficiente pentru ameliorarea situației.

Cuvinte-cheie: situație sociolingvistică, legislație lingvistică, limbă de stat, limbi minoritare, conflict lingvistic, separatism glotic, amenajare lingvistică.

În cadrul societății, comunicarea/limba este o componentă care asigură relația și funcționarea anumitor elemente ale comunității lingvistice. În calitate de componente de bază ale situației sociolingvistice apar, în primul rând, limbile care servesc comunitatea în diverse situații de comunicare, starea și poziția limbii naționale, numărul de vorbitori ai fiecărui idiom, sferele în care acestea se utilizează (forța și prestigiul fiecăreia), atitudinea și acțiunile statului, întreprinse în vederea amenajării lingvistice etc. Evoluția situației sociolingvistice merge în pas cu evoluția social-politică a societății și, de regulă, în societățile cu mai multe idiomuri apar și multiple situații tensionate, generate de factorii social-politici în schimbare. O problemă deosebit de sensibilă o constituie stabilirea statutului fiecărei limbi (majoritară-minoritară) și relațiile dintre acestea. Cu alte cuvinte, situația sociolingvistică reprezintă starea sistemului de comunicare în societate, pe un anumit teritoriu și într-o anumită perioadă istorică.

În Republica Moldova situația sociolingvistică rămâne pe parcursul ultimei perioade destul de complicată și cu multe aspecte incerte. **Legislația lingvistică imperfectă** (articolul 13 din Constituție, Legea cu privire la funcţionarea limbilor pe teritoriul RM), **escaladarea problemelor lingvistice de către politicieni** prin atitudini extreme ca moldovenismul și românofobia, pe de o parte, sau rusofobia, pe de alta, **rezistența și, în anumite cazuri, refuzul sau lipsa posibilităților reale ale rusofonilor de a învăța și de a utiliza limba română**, dar și **insecuritatea lingvistică** a unei părți considerabile a vorbitorilor, cauzată de cunoașterea insuficientă a normelor limbii române literare standard, **separatismul glotic** în cadrul societății, când pentru anumite activități, manifestări, proiecte etc. oamenii se asociază, conform limbii vorbite – acestea sunt doar câteva dintre problemele devenite oarecum „eterne", care bulversează societatea moldovenească în anii de după declararea independenței și conduc în mod inevitabil la scindare și dezbinare socială.

Astăzi se poate constata că multe acte legislative în vigoare, prin care se reglementează funcționarea limbilor în Republica Moldova, nu mai reflectă situația actuală și sunt în defavoarea limbii române. Articolul 13

BDD-A29260 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:25 UTC)

din Constituţia Republicii Moldova, intitulat „Limba de stat, funcţionarea celorlalte limbi" stipulează următoarele:

„(1) Limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească, funcţionând pe baza grafiei latine.

(2) Statul recunoaşte şi protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la funcţionarea limbii ruse şi a altor limbi vorbite pe teritoriul ţării.

(3) Statul facilitează studierea limbilor de circulaţie internaţională.

(4) Modul de funcţionare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabileşte prin lege organică". Astfel, chiar în Constituţie, prin punctul 2 al articolului 13, limbii ruse i se conferă un statut privilegiat.

Rămâne încă în vigoare, deşi este demult anacronică, Legea nr. 3465-XI din 01.09.1989 „Cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldoveneşti" şi asta, în primul rând, pentru că nu mai există ca unităţi statale nici RSS Moldovenească, nici URSS. Prin acest document, limbii ruse i se acordă numeroase priorităţi şi avantaje, condiţionate de faptul că pe atunci rusa era limba de comunicare pe tot teritoriul URSS, din care făcea parte şi RSSM, de aceea Legea stipulează că „RSS Moldovenească asigură pe teritoriul său condiţiile necesare pentru folosirea şi dezvoltarea limbii ruse ca limbă de comunicare între naţiunile din Uniunea RSS, precum şi a limbilor populaţiilor de alte naţionalităţi care locuiesc în republică". În general, documentul reglementează foarte amănunţit mai mult statutul limbii ruse şi al celei găgăuze, despre acestea se vorbeşte mai frecvent decât despre limba moldovenească sau limba de stat. De exemplu, cuvântul „rusă" apare în text de 48 de ori, cuvântul „găgăuză" este afişat de 29 de ori, cuvântul „moldovenească" – de 33 de ori, însă din acestea de 12 ori lexemul este încadrat în denumirea republicii şi nu se referă la limbă, de 34 de ori apare sintagma „limba de stat". Chiar şi din aceşti indici de frecvenţă se poate observa grija foarte mare anume pentru statutul limbii ruse şi al celei găgăuze.

Este firesc să ne întrebăm cât de actuală mai este acum o asemenea abordare şi ce condiţie ar trebui să aibă astăzi limba rusă şi limba găgăuză, reieşind din statutul actual al UTA Găgăuzia şi din numărul total de vorbitori ai limbilor rusă şi română, de ponderea acestor limbi în societate în ansamblu şi în diverse sfere de activitate din Republica Moldova. Rezultatele recensământului din 2014, date publicităţii abia în 2017, şi a căror veridicitate a fost pusă la îndoială de mai mulţi experţi, demonstrează o descreştere a procentului de vorbitori (din numărul total al populaţiei), faţă de datele recensământului din 2004. O creştere semnificativă se observă doar la numărul vorbitorilor de limbă română – de la 16,5% în 2004 la 22,8% în 2014; respectiv, numărul vorbitorilor de limbă moldovenească este în descreştere, de la 60% în 2004, la 55,1 în 2014. Or, şi aceste cifre sunt inexacte, deoarece o bună parte a populaţiei municipiului Chişinău (aproape 40%) nu a fost chestionată, iar această omisiune scade mult credibilitatea datelor şi nu reflectă veridic situaţia lingvistică din capitală, unde procesele de autoidentificare prin limbă şi de utilizare a diverselor limbi sunt mult mai accentuate şi mai variate decât în alte localităţi (a se vedea tabelul).

Tabel

Structura populaţiei după limba maternă şi limba vorbită de obicei (în procente faţă de numărul total al populaţiei)

Limba maternă	**2004**	**2014**
Moldovenească	60, 0	55,1
Română	16,5	22,8
Rusă	11,3	9,4
Găgăuză	4,1	4,1
Ucraineană	5,5	3,8
Bulgară	1,6	1,5
Limba vorbită de obicei		
Moldovenească	58,8	53,0
Română	16,4	23,3
Rusă	16,0	14,1
Găgăuză	3,1	2,6
Ucraineană	3,8	2,6
Bulgară	1,1	0,9

Este regretabil faptul că până azi legea respectivă nu a fost abrogată şi nici măcar modificată, deşi autorităţile recunosc că „Legea nr. 3465-XI din 01.09.1989 „Cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul R.S.S. Moldoveneşti" – este un act legislativ relativ funcţional (subl. n. – I.C.)... În acelaşi timp, se poate constata faptul că legea în linii mari este funcţională dar necesită modificări esenţiale. În primul rând, a apărut necesitatea revizuirii şi modificării termenilor deja inexistenţi, cum ar fi: „RSS Moldovenească", „Constituţia RSSM" etc. [1, p. 16]

Anumite tentative de a modifica această lege „relativ funcţională" sau mai bine zis, cu totul nefuncţională, au existat, dar, deocamdată, acestor iniţiative legislative nu li s-a dat curs. Prima propunere legislativă vine din partea comuniştilor. Pe data de 10.07.2012 a fost depus în parlament *Proiectul legii cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova*, autori Vadim Mişin, Oleg Babenco, Tatiana Botnariuc, având la bază vechea lege, în care, practic, se schimbă doar denumirile statelor acum inexistente –

BDD-A29260 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:25 UTC)

RSSM și URSS. În rest, este stipulat același statut privilegiat al limbii ruse care trebuie să funcționeze alături de limba de stat, să se asigure comunicarea în limba rusă, traducerea actelor notariale în limba rusă, lucrările de secretariat în limba rusă ș.a.m.d.

Un alt proiect de lege a fost depus în cancelaria Parlamentului la 26 martie 2013. Deputatul Ana Guțu, în calitate de autor principal, a înregistrat un nou *Proiect de Lege cu privire la politicile lingvistice în RM,* în care se prevăd condițiile de funcționare a limbii române în instituțiile statului și în societate în ansamblu, iar limba rusă nu mai are statut privilegiat.

Motivele din care aceste proiecte nu se pun în discuție sunt politizarea excesivă a problemei și existența unor atitudini diametral opuse, susținute cu vehemență de taberele adverse, când fiecare limbă se asociază cu poziția politică a persoanelor care o promovează. Toate acestea pot conduce la o scindare și mai mare a societății, și așa dezbinată de idei, curente și partide politice, aflate mereu în confruntare și nu în căutare de soluții acceptabile pentru întreaga societate.

Încă un document oficial, menit să consolideze moldovenismul și denumirea de limbă moldovenească, este „Concepția politicii naționale a Republicii Moldova", aprobată prin Legea nr. 546-XV din 19 decembrie 2003, care prevedea, între altele, „neutralizarea, în conformitate cu legislația privind drepturile omului și cerințele constituționale, a necontenitelor tentative de demoldovenizare, de negare a existenței națiunii moldovenești și a statalității moldovenești, de discreditare a istoriei Moldovei, de ignorare a etnonimului „moldoveni" și glotonimului „limba moldovenească". Astfel că lupta cu „demoldovenizarea" devine un nou obiectiv, în special al guvernării comuniste de până în 2009, dar ideea este îmbrățișată și astăzi de anumiți actori politici, în speranța de a obține avantaje în campaniile electorale. În comentariile la Constituția Republicii Moldova se arată că problema denumirii limbii oficiale a statului nostru este transformată artificial într-o problemă politică. „În cazul Republicii Moldova însă, culegem roadele unei ideologii perfide, diseminate pe parcursul a zeci de ani, care se bazează pe conceptul „existenței a două națiuni, a două limbi, a două istorii diferite". Afirmațiile așa-numiților patrioți că prin renunțarea la denumirea de „limba și națiunea moldovenească" se renunță la stat nu au niciun suport științific" [2, p. 77].

Stereotipurile cultivate cu insistență pe parcursul anilor de propaganda sovietică au fost astfel promovate și ridicate la rang de lege. „Ideologia sovietică timp de decenii a cultivat stereotipul omului sovietic cu o conștiință etnică mai puțin evoluată, care recunoștea superioritatea culturii ruse față de cea autohtonă și, implicit, limba rusă ca limbă de comunicare interetnică… Timp de decenii a fost propagată teoria existenței a două limbi și a două popoare – limba română și limba moldovenească, poporul român și poporul moldovenesc ca două entități etnice și lingvistice diferite. Acest lucru s-a făcut pentru a putea manipula mai ușor conștiința națională a moldovenilor. S-a vehiculat și se mai vehiculează stereotipul populației române „cotropitoare", „ocupante". Noua guvernare, instaurată după 25 ianuarie 2001, a folosit cu abilitate aceste stereotipuri, declarându-le valori naționale și calificând orice manifestare de „românism" drept tentativă de „demoldovenizare", de negare a existenței națiunii moldovenești și a statalității moldovenești" [3]. Cu regret, putem constata că această atitudine a unor guvernanți nu s-a schimbat nici până astăzi.

Atât în actele legislative, cât și în societate, mai ales în dezbaterile politice, mărul discordiei este, după cum bine se știe, denumirea „limba moldovenească", aceasta fiind contestată atât de comunitatea academică, cât și de o bună parte a societății. În acest sens, este de menționat că din 2009 până în prezent lucrurile s-au schimbat. Guvernarea comunistă nu admitea în comunicarea oficială denumirea „limba română", în documentele instituțiilor statului, în emisiunile radiofonice și televizate transmise de posturile publice administrate de organele puterii de stat sintagma „limba română" era înlăturată, urmărindu-se cu grijă ca nu cumva cineva să o pronunțe. Au existat perioade când au fost suspendate toate emisiunile de cultivare a limbii de la radio și de la televiziunea națională, pe motivul că autorii vorbesc de limba română și nu vor să înlocuiască această denumire cu „limba moldovenească". Funcționarii publici, persoanele oficiale, o parte dintre ziariști care nu doreau să spună „limba moldovenească", dar nici nu aveau voie să zică „limba română", utilizau diferite denumiri eufemistice, cum ar fi „limba de stat", „limba țării", „limba mamei", „limba noastră" și altele. Denumirea „limba română" s-a menținut oficial și constant numai în sistemul educațional, unde a figurat permanent denumirea disciplinelor „Limba română" și „Limba și literatura română". Se crease o situație când oricine putea fi suspectat și tras la răspundere pentru faptul că încalcă Constituția, nerespectând denumirea limbii în conformitate cu articolul 13.

Or, denumirea „limba moldovenească", stipulată în Constituția Republicii Moldova, nu mai reflectă starea de lucruri actuală și nici ponderea în societate a limbii literare care în ultima perioadă și-a schimbat cu mult calitatea, extinzându-și aria de funcționare.

Prin urmare, denumirea din Constituție se referă la o fază de tranziție, trecută; în prezent, ea generează o stare de lucruri bizară, când nici cetățenii, nici instituțiile statului nu respectă prevederea Legii supreme în care este fixată o situație deja depășită de realitățile vieții.

Cetățenii sau instituțiile, care în acest sens nu

BDD-A29260 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:25 UTC)

respectă Constituţia, nu o fac din rea-voinţă sau din intenţii distructive, antistataliste, cum insinuează unii politicieni, ci din cauza că nu este logic să accepte un nonsens şi să fie de acord cu cei care se încăpăţinează să nu vadă evoluţia lucrurilor, să nu recunoască schimbările care s-au produs în ultimii ani. În condiţiile actuale, denumirea „limba moldovenească" din Constituţia Republicii Moldova nu mai satisface necesităţile societăţii şi trebuie schimbată cu denumirea corectă a limbii oficiale, care se utilizează în toate domeniile vieţii sociale – limba română.

Lucrurile s-au ameliorat datorită deciziei Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, care în hotărârea nr. 36 din 05.12.2013 „privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituţie în corelaţie cu Preambulul Constituţiei şi Declaraţia de Independenţă a Republicii Moldova" arată că textul din Declaraţia de Independenţă prevalează textului din Constituţie. Astfel, limba română este limba de stat a Republicii Moldova, deoarece acesta este termenul precizat în Declaraţia de Independenţă a ţării. În hotărârea Curţii Constituţionale se menţionează, de asemenea: „Potrivit Declaraţiei Adunării Generale anuale a Academiei de Ştiinţe a Moldovei din 29 februarie 1996, limba de stat a Republicii Moldova este limba română: „Adunarea Generală anuală a Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova confirmă opinia ştiinţifică argumentată a specialiştilor filologi din republică şi de peste hotarele ei, aprobată prin Hotărârea Prezidiului AŞM din 9.IX.1994, potrivit căreia denumirea corectă a limbii de stat (oficiale) a Republicii Moldova este limba română".

Totuşi, situaţia *de facto* şi în prezent este marcată, în primul rând, de problema denumirii limbii de stat în Constituţie, aici identifiîndu-se mai multe aspecte care trebuie examinate din diverse perspective. Din punct de vedere strict filologic, nu poate fi dovedită existenţa a două limbi total diferite – una română şi alta moldovenească, pentru că filologul va identifica, în primul rând, un sistem gramatical unic, un lexic comun identic şi aceleaşi rădăcini istorice.

Denumirea de „moldovenească" poate fi acceptabilă doar cu referire la variantă teritorială a limbii române, care are diverse particularităţi, la fel ca şi alte variante teritoriale ale limbii române şi la fel ca şi variantele teritoriale ale oricărei altei limbi. Astfel, „ca orice limbă, limba română este o unitate în diversitate. Lingvistica actuală distinge trei tipuri principale de varietate (diversitate) glotică:

a) *varietate diatopică* sau geografică (generează variante teritoriale: dialecte, subdialecte, graiuri care constituie obiectul dialectologiei şi al geografiei lingvistice);

b) *varietate diastratică* sau socială (generează variante specifice unor grupuri socioculturale, numite iniţial dialecte sociale, care constituie obiectul sociolingvisticii);

c) *varietate diafazică* sau stilistică (generează variante stilistice, desemnate ca variante stilistico-contextuale care constituie obiectul stilisticii)" [4, p. 69].

Din punct de vedere sociolingvistic, pentru a identifica felul în care societatea, vorbitorii obişnuiţi acceptă o denumire sau alta – limba română sau limba moldovenească – trebuie luaţi în calcul mai mulţi factori. În primul rând, orice vorbitor nativ poate identifica şi aprecia variantele limbii din punctul de vedere al calităţii limbajului, deosebind aspectele ei funcţionale. În orice limbă se poate identifica o variantă cu statut socio-cultural ridicat, adică varianta cultă, literară, standard, desemnată în sociolingvistică prin **H** (<engl. „high"= elevat, superior) şi o variantă **L** (<engl. „low"= de jos, inferior) cu statut mai jos, adică varianta nonstandard, reprezentând registrul familiar, popular, regional etc. Situaţia a fost desemnată de sociologul american Ch. Ferguson prin termenul diglosie [5, p. 325-340].

În societatea actuală din Republica Moldova, aceste două variante se identifică tranşant, iar mulţi vorbitori sunt tentaţi să numească varianta **H**, standard, limbă română, iar varianta **L,** nonstandard, limbă moldovenească.

Pentru varianta literară, standard sau cum o numea E. Coşeriu, varianta exemplară, denumirea este, bineînţeles, limba română şi acest lucru este sesizat corect de întreaga societate. Varianta scrisă a limbii, care totdeauna este mai elaborată şi mai bine pusă la punct sub toate aspectele, adică cea din textul scris, în care sunt respectate normele lexicale, ortografice şi punctuaţionale, este sesizată de către cetăţenii RM ca fiind limbă română, şi nu limbă moldovenească. Iar întrucât cele mai multe particularităţi locale se manifestă în vorbire, în comunicarea curentă, care, de regulă, este spontană, neelaborată, şi care este produsă de toţi vorbitorii, inclusiv de cei care au un nivel modest de studii şi nu au dexteritatea realizării textelor elaborate, această variantă comună, familiară, regională, este numită de localnici limbă moldovenească. Cei care spun că vorbesc moldovenește nu comit, de fapt, vreo greşeală, deoarece chiar în esenţa acestei formule este inclusă aprecierea/concretizarea variantei orale a limbii române pe care o utilizează, şi aceasta poate fi nu doar moldovenească, ci ardelenească, muntenească etc.

Dat fiind că limba este principalul mijloc de comunicare între oameni, trebuie identificat tipul de comunicare şi situaţia în care are loc – oficială, familiară, instituţională, iar acesta va determina şi varianta pe care o vor adopta vorbitorii/utilizatorii. Astfel, în instituţiile statului, interesează, în primul rând, varianta standard, literară, oficială, care apare în comunicarea

BDD-A29260 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:25 UTC)

instituţională, ştiinţifică, politică, în relaţia statului cu cetăţenii, aceasta fiind, de fapt, limba oficială. În acelaşi timp, Academia menţionează necesitatea funcţionării limbii de stat a Republicii Moldova pe baza normelor ortografice ale limbii române. Ultima ajustare în acest sens a fost făcută în 2016, când s-a aprobat Hotărârea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică din 25.07.2016 „Cu privire la aprobarea recomandărilor de aplicare a normelor ortografice de scriere a lui *â* și *sunt* în limba română" [4]. În acest context trebuie amintit că hotărârea Adunării generale a Academiei Române privind revenirea la „â" și „sunt" în grafia limbii române datează din 17 februarie 1993, după care a urmat o reformă ortografică, acțiune care s-a soldat cu publicarea în 2005 a „Dicționarului ortografic, ortoepic și morphologic al limbii române" (DOOM). Aceste noi reguli au fost aprobate în Republica Moldova abia după 11 ani.

Denumirea limbii se regăsește pe paginile WEB ale instituțiilor de stat din Republica Moldova, care indică limbile de prezentare a informației și afișează în prezent siglele pentru căutare RO, RU, EN, adică română, rusă, engleză (sau în altă ordine – RO, EN, RU). Astfel, Cancelaria de Stat afișează Română, English, Русский; REPUBLICA MOLDOVA. Pagina oficială – RO, EN, RU; Guvernul Republicii Moldova – RO, EN, RU; Curtea Constituțională a Republicii Moldova – RO, EN, RU; Ministerul Justiției afișează limbile română și русский; Banca Națională a Moldovei – română, english, русский; Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul" (IDIS) – Română, English; Agenția Informațională de Stat „Moldpress" – RO, RU, EN; Curtea de Conturi a Republicii Moldova – Română, English, Русский; Poșta Moldovei – română, русский, english; Monitorul Oficial al Republicii Moldova – RO, RU.

Site-ul oficial al UTA Gagauzia www.gagauzia.md propune pentru căutare RU, GY, RO, EN. Aici informația cea mai amplă și mai completă este prezentată în limba rusă, dar sunt și unele materiale în găgăuză, în română și în engleză. Alte site-uri din UTA Găgăuzia folosesc în exclusivitate limba rusă, de exemplu, Portalul http://www.gagauz.md/, site-ul oficial Ceadîr-Lunga http://ceadir-lunga.md/.

Doar Președinția Republicii Moldova, după instalarea președintelui ales în 2016, afișează pe site-ul său limbile MD, EN, RU, readucând în actualitate discuțiile cu privire la denumirea limbii de stat a Republicii Moldova și optând pentru denumirea de „limbă moldovenească". Iar de la începutul anului 2017 și unele posturi de televiziune afișează denumirea *mold.- молд*. atunci când indică limba în care este subtitrat filmul/produsul.

Unul dintre punctele nevralgice ale situației lingvistice în Republica Moldova este **problema bilingvismului.** Articolul 3 al *Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești* prevede următoarele: „Limba rusă, ca limbă de comunicare între naţiunile din Uniunea RSS, se foloseşte pe teritoriul republicii alături de limba moldovenească în calitate de limbă de comunicare între naţiuni, ceea ce asigură un bilingvism naţional-rus şi rus-naţional real". Situația sociolingvistică din Republica Moldova este marcată de bilingvismul român-rus, precum și de faptul că limba rusă are un statut aparte față de celelalte limbi vorbite pe acest teritoriu, ea fiind declarată limbă de comunicare interetnică. În acest sens, ea concurează cu limba de stat, deoarece minoritățile etnice adoptă în comunicare și în sistemul lor educaional limba rusă, în detrimentul propriilor limbi și în detrimentul limbii de stat. În „Concepţia politicii naţionale a Republicii Moldova" din 2003 se mai declară că „Pentru Moldova este caracteristic bilingvismul moldo-rus. În actualele condiţii, este necesar să se creeze posibilităţi reale pentru ca bilingvismul ruso-moldovenesc să devină realitate".

Bilingvismul, văzut în legislația respectivă în mod oarecum romantic-naiv, ca un panaceu, așa și nu s-a realizat la un nivel satisfăcător și, nu în ultimul rând, din cauza că prevederile legislației nu au fost respectate riguros. Articolul 7 al *Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești*, prevede că „Pentru lucrătorii de conducere, lucrătorii organelor puterii de stat, administrației de stat și organizațiilor obștești, precum și pentru lucrătorii de la întreprinderi, instituții și organizații, care în virtutea obligațiilor de serviciu vin în contact cu cetățenii (ocrotirea sănătății, învățământul public, cultura, mijloacele de informare în masă, transporturile, telecomunicațiile, comerțul, sfera deservirii sociale, gospodăria comunală și de locuințe, organele de ocrotire a normelor de drept, serviciul de salvare și de lichidare a avariilor ș.a.), indiferent de apartenența națională, în scopul de a asigura dreptul cetățeanului la alegerea limbii se stabilesc cerințe în ceea ce privește cunoașterea limbilor moldovenească, rusă, iar în localitățile cu populație de naționalitate găgăuză – și a limbii găgăuze la nivelul comunicării necesar pentru îndeplinirea obligațiilor de muncă, de serviciu și oficiale. Gradul de cunoaștere a limbilor se determină în modul stabilit de Consiliul de Miniștri al RSS Moldovenești în conformitate cu legislația în vigoare". Însă se dovedește că aceste prevederi de multe ori rămân doar pe hârtie.

Contrar deziderateloor prevăzute de documentele europene, ca toți cetățenii să cunoască, în afară de limba maternă, încă o limbă sau două, reprezentanții minorităților etnice din Republica Moldova rămân monolingvi (în mare parte rusofoni). Anume consolidarea acestei situații de monolingvism rus pentru o parte din cetățeni este avută în vedere de cei care so-

BDD-A29260 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:25 UTC)

licită declararea limbii ruse ca a doua limbă de stat în Republica Moldova. Dată fiind această pondere a limbii ruse în rândul minorităților, conceptul de multilingvism în Republica Moldova este oarecum distorsionat, deoarece se poate vorbi mai curând de bilingvism, și anume de un bilingvism social român-rus, întrucât anume aceste două limbi sunt funcţionale și concurează în comunicare în diverse domenii ale societății. Celelalte limbi ale minorităților etnice, în special ucraineana, găgăuza, bulgara, din zonele locuite compact de minoritățile respective, se subordonează limbii ruse. „Carta Europeană a limbilor regionale sau minoritare" așa și nu a fost semnată de Republica Moldova, deoarece „conform prevederilor Cartei, limba rusă poate fi clasificată doar ca limbă regională sau limbă a minorității naționale. Însă funcțiile limbii ruse în Republica Moldova sunt cu mult mai largi, ea fiind utilizată în toate sferele de activitate și toate regiunile republicii. Conform *Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești* (1989), limba rusă se utilizează pe teritoriul republicii în paralel cu limba de stat în calitate de limbă de comunicare între naţiuni. În acest context, includerea în Carta Europeană a limbii ruse doar în calitate de limbă regională sau minoritară nu va reflecta în întregime statutul ei real și nu va asigura protejarea ei corespunzătoare" [5]. Problema este că dacă țara noastră ar semna Carta, atunci ar trebui să fie revizuit statutul limbilor și limba rusă și-ar pierde privilegiile, de aceea, în special minoritățile rusofone și Biroul Relații Interetnice al Republicii Moldova preferă ca situația să rămână așa cum este. Și aceasta în contextul în care Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (CERI) a recomandat ratificarea și implementarea Cartei Europene a limbilor regionale și minoritare. Ratificarea Cartei și adoptarea uneia sau a mai multor opțiuni prevăzute de aceasta le-ar putea oferi autorităților naționale un mijloc de elucidare a problemei utilizării limbilor regionale sau minoritare în diverse sfere sociale, inclusiv în domeniul justiției [6, p. 241].

Astfel, până în prezent rămâne a fi o sursă de tensiune în societate *rezistența față de limba română, necunoașterea acesteia de către alolingvi*. În unele zone locuite compact de rusofoni, ca, de exemplu, UTA Găgăuzia, unde, practic, nu se vorbește româna, nu este încă rezolvată până la capăt problema învăţării/predării limbii române. An de an, instituţiile de învăţământ duc lipsă de cadre calificate, de manuale, de literatură accesibilă, nu sunt posibilităţi/oferte pentru învăţarea limbii de stat de către adulţi, de aceea periodic asistăm la diverse altercaţii pe tema limbii de stat între Chișinău și Comrat și asta din lipsa unei strategii clare și a unor măsuri eficiente pentru schimbarea situaţiei în această regiune. În anul 2015, Guvernul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea *Cu privire la aprobarea Programului național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale (2016–2020)*, în care sunt trasate o serie de măsuri menite să modernizeze și să îmbunătățească standardele educaționale, competențele, prevederile curriculare, formarea inițială a cadrelor didactice și multe altele, dar care, deocamdată, rămân în mare parte doar cu statutul de bune intenții.

Mulți rusofoni au învățat pe parcurs limba română și totuși mai sunt încă funcţionari de rang înalt, persoane publice, parlamentari, cadre de conducere și din sistemul judiciar, care nu cunosc și nu vorbesc româna. Deși unii o înțeleg destul de bine, răspund numai în rusă și acest fapt este interpretat de multe ori ca un afront, ca o sfidare a legii și chiar a bunului simț. În cadrul unui studiu realizat în 2005, mai puțin de jumătate din respondenți (44,7%) au fost de acord cu afirmația, precum că vorbitorii de limba rusă nu simt necesitatea de a studia limba română, deoarece ei pot fi bine înțeleși în rusă, iar un număr aproape similar de respondenți (41,6%) au afirmat că rușii pur și simplu nu doresc să studieze limba română. Aproximativ o treime din participanții la studiu (35.9%) au spus că vorbitorii de limba rusă se consideră superiori față de vorbitorii de limba română. În cadrul aceluiași studiu, o parte considerabilă din grupul de persoane chestionate – 48,1% – au exprimat convingerea precum că vorbitorii de limba rusă doresc destrămarea țării în calitate de Stat independent și aderarea la Rusia [6, p. 238].

Nu sunt rare situaţiile când în cadrul unor manifestări publice, la posturile TV ș.a. se discută efectiv în două limbi – în română și în rusă – de exemplu, jurnalistul adresează întrebări în română, iar interlocutorul îi răspunde doar în rusă și fiecare are motivele sale să nu treacă la limba celuilalt. O astfel de situaţie ar putea fi numită mai curând paralelism glotic, decât bilingvism și este esenţial să fie cunoscute și evaluate motivele din care se procedează în felul acesta și care sunt urmările. Afirmaţia că rușii nu vor să înveţe și să vorbească româna din motive șovine nu trebuie absolutizată.

În orice țară, inclusiv în Republica Moldova, cunoașterea/învăţarea limbii de stat are drept finalitate integrarea în societate, care presupune găsirea unui loc de muncă, accesul la studii, servicii etc. Toate acestea ar trebui să constituie o motivaţie serioasă pentru învăţarea limbii de stat și pentru unele persoane așa se și întâmplă. Or, în cazul nostru termenul „societate" din sintagma de mai sus, trebuie bine concretizat, pentru că societatea nu este ceva amorf, ea are diferite straturi, nivele, segmente, grupuri, nișe etc., așa încât depinde în care structură a societăţii tinde să se încadreze o persoană sau alta și ce competenţe/

BDD-A29260 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:25 UTC)

caracteristici (vârstă, studii, experienţă, limbi, stare financiară etc.) i se cer pentru aceasta. Se dovedește că în Republica Moldova cunoaşterea limbii de stat nu este o componentă esenţială/absolută pentru integrarea în societate, aici este posibil orice traseu, orice carieră doar cu limba rusă şi asta, pe de-o parte, pentru că nu se respectă legislaţia privind funcţionarea limbilor, iar, pe de altă parte, pentru că în multe domenii ale activităţii sociale – în economie, în sistemul de învăţământ, în sistemul sanitar ș.a.m.d., există destul de multe nișe în care își pot găsi loc cei care nu cunosc limba de stat.

Cu alte cuvinte, pentru reprezentanţii minorităţilor naţionale motivaţia de a cunoaște limba română este ușor neglijabilă și nu corelează cu eforturile depuse pentru învăţarea ei. Trebuie avut în vedere și faptul că multe segmente/spaţii ale societăţii sunt destul de enclavizate după principiul limbii folosite, astfel manifestându-se un evident separatism glotic: este vorba de comunităţi teritoriale compacte – sate, raioane întregi – locuite de ruși, ucraineni, bulgari, găgăuzi, unde nu sunt vorbitori de română, iar mediul lingvistic este preponderent rusofon, astfel că locuitorii acestor zone se integrează în societatea/comunitatea respectivă doar cu limba rusă. Acesta este un tip teritorial de separatism glotic, dar se pot identifica și alte tipuri. Există, de exemplu, întreprinderi, instituţii, școli în care se vorbește doar limba rusă, iar limba de stat o cunosc două-trei persoane, câţiva manageri.

Ideea că prin măsuri legislative, administrative sau de altă natură s-ar putea ajunge la un real bilingvism în societatea noastră se pare că nu are șanse prea mari decât pe anumite paliere, în anumite segmente ale societăţii și totul depinde de faptul cât de atractiv este un domeniu sau altul.

Se manifestă încă destul de frecvent *insecuritatea și/sau disconfortul lingvistic* al unei părţi considerabile a vorbitorilor de română, dar și a rusofonilor din RM, care este cauzată de cunoaşterea insuficientă a normelor limbii române literare standard.

Se vorbește și se scrie mult despre obligativitatea/neobligativitatea cunoașterii limbii de stat de către reprezentanţii altor etnii ș.a., despre calitatea și funcţiile limbii oficiale, despre „limba care ne înconjoară", adică ceea ce se scrie, se afișează și se transmite în spaţiul public. Iar în perioada examenelor de Bacalaureat limba română apare iarăși masiv în vizorul întregii societăţi, de data aceasta cu calificativul puţin măgulitor de „cel mai dificil examen de BAC". Mass-media înregistrează o percepţie mai mult negativă despre limba societăţii noastre actuale: este o limbă plină de greșeli, se vorbește infect, pocit, cu multe rusisme, calchieri, abateri de la normele limbii literare ș.a.m.d. Se profilează o imagine dezolantă a unei societăţi de semidocţi, marcaţi de sechelele unui bilingvism rus-român agresiv, cu un limbaj primitiv și incult ce le marchează gândirea și viziunea asupra lumii. Practic, orice persoană de vârstă medie (aproximativ 40 de ani) din Republica Moldova, întrebată dacă vorbește/scrie corect în limba română, va remarca neapărat că la noi nimeni nu vorbește cum trebuie, că mulţi au făcut studii în limba rusă și de aceea exprimarea în limba română lasă mult de dorit etc., etc. Putem astfel constata o insatisfacţie generală faţă de modul în care funcţionează limba română în cadrul societăţii și acest lucru generează situaţii de „insecuritate lingvistică", când vorbitorii întâmpină diverse dificultăţi. Nu sunt rare cazurile când moldovenii îi învinuiesc de această situaţie (de propria incapacitate de a vorbi corect româna) pe ruși, iar, pe de altă parte, există rusofoni care consideră că li se lezează drepturile atunci când li se vorbește ori li se cere să comunice în română.

Or, acestea sunt poziţii bazate pe emoţii și de multe ori sunt alimentate de politicieni, de diverse persoane ce au interese de grup. Care este situaţia REALĂ, care este ponderea, importanţa, evoluţia și perspectiva de viitor a capacităţii de comunicare a limbii române în Republica Moldova – la nivelul organelor de stat, în învăţământ, în sfera ştiinţei, artei, în mass-media și în alte domenii de activitate, pe arii geografice, pe zone etno-istorice – acestea sunt datele problemei, care nu pot fi stabilite prin referendumuri, mitinguri sau marșuri, ci prin cercetări permanente și multilaterale, prin analiza minuţioasă a tuturor componentelor situaţiei sociolingvistice din ţară și printr-o politică lingvistică echilibrată și clară.

BIBLIOGRAFIE

1. Raport privind rezultatele monitorizării procesului de implementare a legislației pentru anul 2011. Chișinău, 13 ianuarie 2012.

2. www.justice.gov.md/public/files/file/sectia%20monitorizare.../RAPORT_final_2.doc 295 din 26.04.2011

3. Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank. Chișinău: ARC, 2012 (Tipogr. „Europress").

4. Bobână Gh. Stereotipurile etnice și Concepţia politicii naţionale de stat a Republicii Moldova. În: Limba Română, 2003, nr. 6-10.

5. Pavel V. Limba română – unitate și diversitate. În: Limba Română, 2008, nr. 9-10.

6. Ferguson Ch. Diglossia. În: Word, 1959, nr.15.

7. De la vorbe la fapte. Combaterea discriminării și inegalității în Moldova. Equal Rights Trust Seria Raport de Țară: 7. Londra, iunie 2016.

BDD-A29260 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:25 UTC)